

Roald Gjesten

Doktrinebegrepet og norsk maritim doktrine under og etter den kalde krigen

Jeg skal i det etterfølgende først drøfte ulike sider ved doktrinebegrepet. Deretter skal jeg søke å belyse Sjøforsvarets doktrinære grunnlag og rammer i siste halvdel av den kalde krigen, for til slutt å gjøre rede for hvordan Sjøforsvaret etablerte en ny basis for sin doktrine etter den kalde krigens slutt. Jeg forutsetter at denne forsamlingen er vel kjent med innholdet i Forsvarets doktrine for maritime operasjoner og de dokumenter forsvarsgrenen har utgitt senere for å utdype og operasjonalisere denne etter årtusenskiftet. Jeg vil ikke gå inn på disse, men konsentrere meg om den kalde krigen og overgangen til de nye utfordringene i første halvdel av 1990-årene.

Doktrinebegrepet

Det synes viktig å understreke at en stat kan ha en militærdoktrine og/eller en maritim doktrine, selv om den eller de *ikke eksplisitt* er identifisert eller fremgår av et godkjent dokument/publikasjon.

Grunnbetydningen av doktrine er som dere vet *læresetning* eller kanskje mer presist – et sett av *felles handlingsregler*. Doktrine er likevel på tross av dette tilsynelatende greie utgangspunkt, et krevende begrep både å forstå og gjøre rede for. Begrepet er på den ene side normativt, på den annen veiledende fordi handlingsregelen må tilpasses den konkrete situasjon den anvendes i. I militær sammenheng benyttes doktriner på ulike nivå; *taktisk, operasjonelt og strategisk*. Det er ikke uproblematisk å skille doktrine *tydelig* fra andre sentrale begrep i militærteorien. På de respektive nivå gjelder dette spesielt strategi, operasjonskonsept og taktikk. Doktrinebegrepet har et betydningsinnhold som favner vidt.

På strategisk nivå *kan* en militærdoktrine beskrives på følgende måte:

En militærdoktrine identifiserer avgjørende elementer i en fremtidig krig, statens mål med en slik krig, sannsynlige motstandere, generelle krav til de væpnede styrker og

retningslinjer for deres anvendelse. Doktrinen er ikke statisk, men endrer seg med rammebetingelsene.

En nasjonal militærdoktrine er et instrument for å samordne statens militærpolitiske aktiviteter. Militærstrategien på sin side uttrykker hvordan doktrinenes mål skal oppnås, hvilke styrker og våpen som er nødvendig, samt beskriver sammenhengen mellom de militære krav og det som er økonomisk og teknologisk mulig.

Mer generelt:

En doktrine etablerer et hensiktsmessig grunnlag for felles forståelse av rammebetingelser og sammenheng i en situasjon. Den skaper derigjennom basis for målrettet, strukturert og samordnet innsats når oppgaver skal løses.

Det norske forsvarrets gjeldende fellesoperative doktrine (under revisjon) baser seg på NATOs definisjon, men noe utvidet:

*Grunnleggende læresetninger for **utvikling og bruk** av militære styrker til støtte for nasjonale målsettinger. De er retningsgivende, men krever vurderinger når de anvendes.*

Tre forhold en doktrine skal ivareta:

1. Beskrive grunnlaget for virksomheten
2. Gi normative retningslinjer (rammer) for utførelsen av denne virksomheten
3. Beskrive hvilke funksjoner og kapasiteter militærmakten må beherske og besitte for å drive virksomheten i henhold til doktrinenes krav.

Som dere vet benytter Norge sikkerhetspolitikk som erstatning for det mange nasjoner gjerne kaller nasjonal strategi. Sett i ettertid avtegner sikkerhetspolitikken et mønster som utgjør den nasjonalstrategiske doktrinen for en periode. Når det gjelder den kalde krigen, kan følgende grunnleggende teser – *mer eller mindre uttalte* - i følge historikeren, professor Rolf Tamnes identifiseres:

1. Norge ville bli trukket inn i en ny stormaktskrig.
2. Norge ville trenge hjelp fra vestmaktene.
3. Hjelp utenfra måtte forberedes i fred.
4. Norge trengte selv et sterkt forsvar som kunne holde ut til hjelpen kom.

Disse faktorene kan vi kanskje betegne som det nasjonale erkjennelsesgrunnlag som doktrinen bygde på. Dette kan vi si var det et nødvendig, men ikke tilstrekkelig fundament for doktrinen. Den trengte en dimensjon til. Dette andre elementet måtte ivareta de eksterne rammer både i forhold til den potensielle aggressor og overfor de allierte. Doktrinenes annen del bygde på følgende:

1. Overfor Sovjetunionen: *Avskrekking og beroligelse.*
2. Overfor de allierte: *Invitasjon/integrasjon og avskjerming.*

Dette eksemplet synes jeg på en god måte illustrerer at en doktrine representerer prinsipielle valg som senere setter rammer for de strategier som blir aktuelle. En *strategi* representerer et *veivalg i en konkret situasjon for å nå et mål ved å anvende de mest hensiktsmessige midler og metoder* blant de doktrinen gjennom tidligere valg stiller til disposisjon eller åpner opp for. Den norske forsvarsordning under den kalde krigen ble basert på forutsetningene om at alliansen både hadde vilje og evne til å forsvare Norge. Avskrekkingen av Sovjetunionen ble blant annet troverdiggjort gjennom alliert øvelsesvirksomhet og forhåndslagring noe som *samtidig* ivaretok invitasjons- og integrasjonsdimensjonen i forhold til de allierte. Beroligelsen ble understøttet gjennom base- og atompolitikken der Norge avsto fra å stasjonere allierte tropper eller lagre atomvåpen på norsk jord i fredstid. Dette aspektet dekket også behovet for avskjerming. Forsvarsordningens nasjonale utforming som fastsatte rammene for sjøforsvarets operasjonelle doktrine, hadde i følge Tamnes følgende hovedelementer:

- Invasjonsforsvar basert på holdetid
- Nasjonalt folkeforsvar
- Modul i allianseforsvaret.

Eksempler på meningsinnhold på *taktisk/operasjonelt* nivå tatt fra et av KNM Tordenskjolds sentrale dokumenter på dette felt utgitt for ikke lenge siden (2003):

- Mer eller mindre autoritative læresetninger
- Et sett regler som reduserer behovet for ordregiving
- Et læremessig grunnlag som sikrer enhetlig utførelse samtidig som det gis spillerom for initiativ
- Et konseptuelt grunnlag for å tenke og handle i sjefens ånd.

Den britiske maritime doktrinen (1999) har følgende definisjon:

Doctrine is a framework of principles, practices and procedures, the understanding of which provides a basis for action. Maritime doctrine fulfils this function for the use of military power at and from the sea.

Den samme doktrinen angir følgende hensikt:

At all levels to derive the greatest benefit from current maritime forces in support of national policy.

Captain Wayne P. Hughes Jr., USN (Ret.) formulerer seg slik (i boka *Fleet Tactic and Coastal Combat*):

Policy and doctrine: *Programs for concerted action based on principle.*

Tactics change, but that does not preclude the search for tactical principles, and if there are strategic principles, that does not mean that strategies do not change.

Strategic and tactical decisions are individual actions guided by policy and doctrine.

Norsk maritime doktrine under den kalde krigen

Etter disse mer mindre klargjørende betraktninger, skal vi se nærmere på Sjøforsvarets doktrine under den kalde krigen. Forsvarsgrenens bidrag til invasjonforsvaret (*avskrekking ved nektelse*) bygde på den taktiske doktrinen om det lagdelte innløpforsvar. Ved innseilingene til viktige havner, flyplasser eller andre områder av sentral betydning for forsvarskampen, spesielt i fjorder som ledet inn til indre Troms, ble innløpforsvaret planlagt.

Formålet var å gi *flankesikring* til landstyrkene som hadde primæroppgaven med å skulle sikre holdetiden. Doktrinens grunnidé var at tilstedeværelsen av et sterkt, stasjonært kystartilleri skulle påvirke aggressoren til å velge alternative angrepsakser som var mindre farlig for forsvareren og av større ulempe for angriperen enn de som var forsvart av KA-fort. Skulle aggressoren allikevel velge å angripe via en rute med utgruppert innløpforvar, ville han enten bli *stoppet, forsinket* eller tvunget til *forbekjempning*. Alle disse alternativer ville gi varsel med mulighet for å forflytte tilgjengelige styrker, spesielt på land, mot det antatte landsetningsstedet.

Taktisk angrep ubåtene i første linje, deretter MTBene i koordinerte angrep eventuelt sammen med jagerbomberflyene, etterfulgt av Kystartilleriets fortsgrupper med kanoner, torpedoer og kontrollerbare miner. Uavhengige minefelt kunne også inngå, og på stranda skulle landstyrkene ta imot det som hadde kommet igjennom.

Sjøforsvarets andre hovedoppgave under den kalde krigen var å beskytte forsyningslinjene fra Sør-Norge til Nord-Norge. Det viktigste var å sikre forsterknings- og forsyningstransporter som seilte innaskjærs i hovedleia. Dette var også en støtteoppgave der trygg og tidsriktig fremføring av sjøtransportene bidro til å gi forsvarskampen i Indre Troms *utholdenhet*. De viktigste bidragsyterne til løsningen av denne typen oppdrag, var eskortefartøy og det primære krigføringsområdet anti-ubåt (fregatter, korvetter og rekvirerte hjelpeeskorter - oftest store fiskefartøy med god sonar). Fregattene var også viktig for ledelse (OTC). Videre tok MTBer seg av overflatetrusselen, ubåter sikret åpne strekninger og gunstige inntrengningsakser både mot fiendtlige ubåter og overflateenheter, luftforsvarsfly etablerte en håndterbar lufttrussel, maritime patruljefly styrket muligheten for å detektere ubåter, men var også nyttig for overvåkning av overflateaktivitet. Videre var Kystradarkjeden en viktig bidragsyter og informasjonskilde til oppbygging av overflatebildet. Kystvaktens fartøyer, SHV og rekvirerte hjelpefartøy spilte også en vesentlig rolle i overvåkning og billedoppbygg.

Beredskapsfort med 50% beredskap som kontinuerlig var klar til å åpne ild på 30 minutters varsel, og den stående marines rutinemessige nærvær i den mest utsatte landsdel når fartøyene var operative, ga dette bidraget troverdighet. Det forhold at alle fartøyer på beredskapstjeneste, inkludert mineleggerne som seilte med full minelast, til enhver tid hadde krigsklare våpen om bord, forsterket dette inntrykket. Det samme gjorde styrkenes

aktivitetsnivå og øvelsesvirksomhet, både i det daglige og gjennom deltakelse i større øvelser, nasjonale og allierte.

Formålet med sikkerhetspolitikken ble på 1980-tallet formulert slik i St.meld. nr 54 (1987-88):

Forebygge krig i vårt område, trygge vår suverenitet og handlefrihet, så vel som vår rett til å forme vårt samfunn, samt bidra til en fredelig utvikling i verden for øvrig.

Blant sentrale oppgaver gitt til det norske forsvar i samme melding var:

- Kunne yte sterkest mulig motstand mot enhver form for angrep
- Hevde suverenitet over norsk område og raskt kunne avvise, begrense eller nedkjempe ulike former for krenkelser
- Gjennomføre en effektiv overvåknings- og varslingstjeneste
- Forsterke det stående beredskap i utsatte områder raskt og med hensiktsmessige midler
- Legge forholdene best mulig til rette for mottak, beskyttelse og understøttelse av, så vel som samvirke med, allierte styrker i en krisesituasjon.

Sjøforsvarets doktrinære grunnlag med evne til sjøinvasjonsforsvar og beskyttelse av forsyningslinjene i kombinasjon med tilstedeværelse og høy beredskap i fred, dekket på en god måte alle de sentrale oppgavene som er listet.

Det kan i tilknytning til nest siste punkt i oppstillingen, **forsterke utsatte områder**, minnes om at alarmøvelsen den 20. mai 1985 bekreftet at den stående beredskapen kunne økes raskt. Denne øvelsen som var totalt uventet, ble igangsatt av forsvarssjefen kl 0600 lokal tid. De operative fartøyene som var i Nord-Norge var i følge Forsvarskommando Nord-Norges (FKN) rapport klar i løpet av få timer på formiddagen. Det kan spesielt nevnes at ubåten KNM *Utvær* som hadde stasjon Olavsvern og status som mobiliseringsenhet, var klar til gange fullt utrustet og bemannet med besetning fra Haakonsværn kl 2000 samme kveld. På tross av dette var FKN ikke fornøyd fordi lastingen av torpedoene hadde tatt for lang tid (seks timer). I tillegg til de to MTB-skvadronene som alt var i FKNs område ved alarmens igangsetting, ankom de tre neste i løpet av 32-34 timer. Det var fire ubåter i den mest utsatte

landsdel om morgenen den 20 mai. I løpet av 53-78 timer ankom fem til.

Minerydderskvadronen var på plass i Nord-Norge etter 43 timer.

I løpet av vel 50 timer var de aller fleste utrustede kampfartøyer på plass i Ofotfjorden. Fire MTBer på mob ankom etter 66-72 timer. Alle fartøyer hadde full krigsutrustning. I disse tider med gripbarhet som viktig kriterium, kan det være interessant å trekke frem at tilgjengeligheten slett ikke var så verst selv mot slutten av den kalde krigen, iberegnet kampenheter på mobiliseringsstatus. Kanskje er det heller ikke av veien å minne om at et kompetent og vel fungerende støtteapparat er en viktig forutsetning både for operativitet og beredskap? Fartøyer og fort ble rutinemessig generalmønstret. Deres øvelsesmessige nivå var derfor godt kjent og dokumentert. Det knyttet seg betydelig større usikkerhet til hvordan støtteapparatet ville fungere i en beredskapssituasjon. Alarmøvelsen ble derfor primært igangsatt for å teste logistikkapparatet. Sjøforsvaret, og særlig hovedbasen Haakonvern, besto testen med glans. Gjøremålene knyttet til utrustningen av kampfartøyene ble ivaretatt på en måte som vakte oppsikt, og det ikke bare nasjonalt.

Jeg brukte uthevet skrift for å fremheve *forebygge krig*. Dette ikke bare for at det fremsto som den sentrale overordnede hensikt for sikkerhetspolitikken, men fordi denne hovedoppgaven dannet utgangspunkt for en strid om forståelsen av og innholdet i den norske maritime doktrinen. Grunnlaget for uenigheten var at Sjøforsvaret så på fredstidsaktivitetene som viktige for å ivareta denne hovedoppgaven, mens andre aktører, i særlig grad representanter for Hæren og det operasjonsanalytiske miljø ved FFI, så på reell, målbar kampkraft i form av evne til å påføre en angriper konkrete tap i strid som det eneste relevante bidrag. Satt på spissen bygde deres lineære resonnement underforstått på at krig kom til å starte som en følge av en rasjonell *pro et con* analyse der en objektiv vurdering av det norske invasjonforsvaret inngikk som en sentral faktor. Videre argumenterte og tenkte de binært, de snakket kun om to aktuelle tilstander: fred eller krig.

I opposisjon til dette hevdet, noe forenklet, representanter for Marinen, at det sentrale for å forebygge krig var å påvirke den potensielle aggressors oppfatning eller persepsjon før krig fremsto som en aktuell opsjon. Oppfatninger som kunne få en mulig angriper til å velge andre alternativer enn å angripe Norge i en presset situasjon, måtte etableres i god tid før dette skjedde, mente marineoffiserene. Slike forestillinger kunne neppe opparbeides på grunnlag av invasjonsforsvarets godhet alene, de måtte skapes på annen måte i fredstid før krig startet,

påpekte disse videre. Det kunne dermed, hevdet de, være mer forebyggende og indirekte krigsavvergende å kombinere jevnlig nærvær i norske farvann til havs og konsekvent ivaretagelse av norsk jurisdiksjon i de økonomiske soner, med et godt invasjonforsvar, enn bare å prioritere det siste alene.

Forsvarskommisjonen av 1974 støttet imidlertid det alternative synet, noe som gjorde at eskortefartøyer ble nedprioritert på slutten av 1970-tallet. Forhåndslagringen av materiellet til en Marinekorps-brigade i Trøndelag, *Whiskey on the Rocks*-episoden med grunnstøtingen av en russisk ubåt i den svenske skjærgården og hyppige rapporter om ukjente ubåter i norske kystfarvann, endret denne prioriteringen utover på 1980-tallet. Denne problemstillingen ble ikke mindre aktuell etter Murens fall.

Avviklingen av øst-vest konfrontasjonen og utviklingen av militærdoktrinene i ettertid under nye rammer, har endret seg i den retning som Marinen den gang argumenterte for. Manøver, mobilitet og fleksibilitet ble honnørord. Jeg tror denne utviklingen kan belyse viktige sider ved utvikling og bruk av doktriner som verktøy når rammene endrer seg raskt.

Slutten på Den kalde krigen og den norske maritime doktriner

Hva var de nye utfordringene?

- Storangrepet var ikke lenger en sannsynlig trussel
- Norske myndigheter fortsatte likevel å prioritere invasjonforsvaret.

Sjøforsvaret kom relativt raskt på banen. Ved årskiftet 1991/92 skrev Generalinspektøren for Sjøforsvaret (GIS):

Skal vi fortsatt la det farligste, men tilsynelatende lite sannsynlige scenario basert på storkrig, representere det overordnede, styrende kriterium selv om det koster oss midlene til å møte andre langt mer sannsynlige – og viktige – utfordringer på en akseptabel måte?

På dette grunnlag satte GIS i gang arbeidet med å utvikle en ny doktrine for Sjøforsvaret.

Arbeidet med doktrineutviklingen ble ledet av Sjøforsvarsstaben. Sjøforsvarets lederskikt utgjorde styringsgruppen. I tillegg ble det etablert en referansegruppe med bred vertikal representasjon – fra admiral til skips- og fortsjefer. Utkast ble flere ganger sendt på høring i en iterativ prosess, først mot sjefsnivået ved forsvarsgrenens avdelinger, deretter til alle yrkesoffiserer med anmodning om kommentarer. Sjøforsvarsstaben mottok i denne siste runden over 60 individuelle, vel begrunnede forslag til justeringer. Disse ble i stor grad ble innarbeidet. Jeg nevner dette fordi denne fremgangsmåten viste seg ikke bare å skape interesse og til dels entusiasme, men bidro også i stor grad til å etablere et eierforhold til doktrinen og en mer enhetlig oppfatning av utfordringene. Det er jo nettopp en hovedhensikt med en doktrine at den skal etablere et hensiktsmessig grunnlag for felles forståelse av rammebetingelsene og sammenhengene i en ny situasjon. Den skaper derigjennom basis for målrettet, strukturert og samordnet innsats når oppgaver skal løses under endrede rammer.

Arbeidet som ble avsluttet høsten 1993, resulterte i to produkter. En generell, ugradert versjon som vinteren 1994 ble publisert i *Den norske Atlantehavskomites skriftserie* under tittelen *Sjøforsvaret inn i det 21. århundre*. Den graderte versjonen ble brukt internt i Sjøforsvaret ved skoler og operative avdelinger.

Hva ble så resultatet?

Begrunnelse for et forberedt og sterkt Sjøforsvar:

- Nasjonal avhengighet av havet og maritime ressurser
- Suverenitet og jurisdiksjon krever sjømilitær håndhevelse
- Verdenssituasjonen er usikker og kan endres raskt
- Viktige utfordringer mot Norges sikkerhet finnes til sjøs
- Nasjonens internasjonale forpliktelser omfatter også militær støtte
- Alliert hjelp krever norsk sjømilitært apparat som kan samvirke med allierte.

Fire hjørnesteiner for sjømilitær virksomhet:

- Evne til overvåkning, tilstedeværelse og håndhevelse av suverenitet og jurisdiksjon

- Evne til å bekjempe fiendtlige sjøstridskrefter i norske og tilstøtende farvann for å nekte bruk av farvannet til angrep på Norge
- Evne til å sikre farvannet for egne operasjoner, så som fremføring av forsyninger og forsterkninger, samt understøtte egne og allierte sjøstridskrefters operasjoner i og ut fra norske farvann
- Evne til deltakelse i flernasjonale styrker i fred, krise og krig, i norske farvann så vel som utenfor.

Grunnleggende mål for norsk sikkerhetspolitikk 1992/93:

- Å forebygge krig og medvirke til stabilitet og en fredelig utvikling
- Å beskytte norsk handlefrihet overfor politisk og militært press og ivareta norske rettigheter og interesser
- Å forsvare norsk land-, sjø- og luftterritorium mot krenkelse og angrep.

Sjøforsvarets mål:

- Gjennom fredsaktiviteter *forebygge* konflikter
- Gjennom krisehåndtering, fredsskapende eller fredsopprettende virksomhet *påvirke* potensielle eller faktiske aktører til å avstå fra aggresjon
- *Avskrekke* en motpart i å foreta fiendtlige handlinger og *forsvare* vårt territorium ved angrep.

Doktrinen anga effektiv fredsmessig overvåkning, suverenitetshevdelse og jurisdiksjonsutøvelse som vesentlig for å hindre at det oppstår konflikter. Dette betinget kontinuerlig tilstedeværelse av Kystvakten og om nødvendig å tilføre styrkereserver i form av sjødyktige eskortefartøyer til havs og eventuelt andre marinefartøyer til bruk i kystfarvann ved behov.

Videre tilsa doktrinen at Sjøforsvaret gjennom sin tilstedeværelse skulle tilskynde aktører som opererte i farvann underlagt norsk lovgivning og regulering, å opptre i overensstemmelse med havets folkerett, gjeldende bestemmelser og godt sjømannskap. Dette ble antatt å bidra til at eventuelle interessemotsetninger ikke slo ut i åpen konflikt. En forutsetning for dette var evne

til krisehåndtering. Krisehåndtering måtte ha nødvendig maktgrunnlag og settes inn i tide. For å få dette til måtte sjøstridskreftene ha *effektiv ledelse, tilstrekkelig overvåkningsevne, styrke (ildkraft og utholdenhet)*, og *mobilitet (fart og sjødyktighet)*.

Avskrekking kunne best sikres gjennom synlig *vilje og evne* til å møte maktanvendelse med effektiv motstand for å overbevise om at en mulig gevinst ikke sto i forhold til kostnaden. Effektiv innsats av NATO-styrker andre steder i verden kunne dessuten indirekte være med på å avskrekke militær aggresjon i norsk område fordi det demonstrerer evne og vilje til å handle når og hvor alliansens sikkerhetsinteresser var truet.

Disse målsettingene tilsa at Norge ikke bare trengte et direkte invasjonforsvar, men like mye et forsvar som kunne overbevise om at striden ville bli vedlikeholdt, med liten mulighet for at aggressoren kunne fortsette å opprettholde kontroll.

Videre kunne vellykket deltakelse i NATO-forband øke troverdigheten av Norges evne til å yte motstand, fordi det viste at norske styrker kunne samvirke effektivt innen alliansen. En slik *indirekte* forsvarsinnsats var en viktig del av Sjøforsvarets bidrag til forsvaret av Norge, også fordi deltakelsen ga øvelse i å operere i flernasjonale forband i multitrusselsscenarier.

Sjøforsvarets bidrag til løsning av Forsvarets hovedoppgaver kunne derfor oppsummeres slik:

- Overvåkning og kontroll
- Myndighetsutøvelse og håndhevelse av suverenitet
- Invasjonsforsvar
- Beskyttelse av sjøverts forsyningslinjer
- Deltakelse i internasjonale flåtestyrker

Doktrinen redegjorde i tillegg for hvilke funksjoner Sjøforsvarets stridsledd måtte kunne utføre for å løse de ulike oppgavene Sjøforsvaret var pålagt. Det vil føre for langt her å gå inn på det spekter av enkeltkapasiteter dette krevde. Dette var i prinsippet ikke så forskjellig fra det den gjeldene doktrine beskriver som operasjonskjerne og basisfunksjoner, noe dere kjenner godt til og antakelig er mer fortrolige med enn jeg er. Funksjonene ble riktignok beskrevet på en noe annen måte enn slik det senere ble gjort i Forsvarets doktrine for

maritime operasjoner og de forsvarsgrenvise dokumenter som har bygget på og videreført denne til taktisk nivå.

Jeg vil heller ikke komme inn på strukturelementene, deres styrke og svakheter og deres evne til å bidra til løsningen av ulike oppgaver under forskjellige forhold. Det vil også gå ut over rammen for dette foredraget.

Avslutning

Jeg har nå beskrevet hovedtrekkene i den doktrinen Sjøforsvaret utviklet i kjølvannet av Den kalde krigens slutt for å komme i inngrep med den nye tids utfordringer. Som dere trolig har registrert, var dette en tydelig *forsvarsgrensdoktrine*. Det maritime sto i fokus. Et sentralt element var prinsippet om ”det todelte sjøforsvar”. Kystvakten hadde sin hovedfunksjon i fredstid, Marinen i krig. I utøvelsen av sin virksomhet hentet KV indirekte støtte fra Marinen som fungerer som en slags *fleet-in-being*. Trengtes det mer makt eller mer volum, kunne krigsmarinen trekkes på til støtte.

Fellesoperasjoner derimot ble i liten grad reflektert i doktrinen. Dette skyldes to forhold. For det første ble oppmerksomheten rettet mot *de maritime utfordringer* som mange i Sjøforsvarets ledelse mente var lite forstått i offentligheten så vel som blant politikkere og beslutningstakere i andre sentrale miljø. For det andre var det en redsel for å *trække i andres bed*. Sjøforsvaret som var først ute, fikk noe kritikk for å ha foretatt en egotripp, men mest for å ha utført arbeidet *før* det forelå en fellesoperativ doktrine fra Forsvarssjefen. Den kom i 1995 og hadde tittelen *Forsvarssjefens grunnsyn på utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig*. Denne doktrinen gjorde det imidlertid ikke nødvendig å foreta større justeringer i Sjøforsvarets doktrine fra 1993/94 siden den i all hovedsak lå godt innenfor rammene til Forsvarssjefens grunnsyn.

Jeg vil ikke gå nærmere inn på Grunnsynet, men jeg nevner at denne fellesdoktrinen slo fast at Forsvaret skulle videreutvikles på basis av *prinsippene for manøverkrigføring*. Denne indirekte tilnærmingen gjorde at begrepet *tyngdepunkt* ble viktig og tatt i bruk i planleggingen av operasjoner. Samme året, i 1995, ble de forsvarsgrenvise stabsskolene lagt ned og en felles Forsvarets stabsskole opprettet. Den fikk etter hvert ansvaret for Forsvarets doktrineutvikling. I 2000 kom Forsvarets felles operative doktrine (FFOD) og i 2002 ble Forsvarets doktrine for

maritime operasjoner publisert. *Den fellesoperative doktrinen* fastholdt manøverkrigføring som den prinsipielle tilnærming til Forsvarets videre utvikling.

Jeg vil videre hevde at de doktrinene Forsvarets stabsskole produserte rundt årtusenskiftet med den fellesoperative som den sentrale, var meget gode doktrinearbeider. Det gjaldt ikke minst Forsvarets doktrine for maritime operasjoner. De senere sjøforsvarsprodukter med *Operativt maritimt konsept* fra Sjøforsvarets skoler som det siste jeg kjenner til, har alle holdt samme høye nivå. Det er gledelig og tilsier at det har liten hensikt for meg å belære dere om disse publikasjonene.

Det jeg håper er at dette bidraget kan være med å underbygge forståelsen av hvor viktig det er å videreføre disse seriøse arbeidene. Begrunnelsen for det håper jeg fremstår som selvinnsynsende. En doktrine har pr definisjon begrenset levetid. Når oppgavene og rammene endrer seg, må nye doktriner utarbeides for å stoke ut kursen videre. Det er imidlertid viktig å legge vekt på realisme når en doktrine skal utformes. Den må ta utgangspunkt i de midler som står til rådighet og avpasse ambisjonsnivå og fastsette mål i henhold til det. Hvis slike arbeider i stedet baserer seg på ønsketenkning og bidrar til å bygge luftslott, har arbeidet liten verdi og kan i beste fall bli en brukbar gjennomgang av aktuelle militærteoretiske temaer.